

Liv i stuerne

Etnologisk undersøgelse af fællesstuerne på
Plejecenter Byageren

RUDERSDAL
KOMMUNE

Liv i stuerne

Forord

Plejecenter Byageren er rammen om 72 ældre beboeres liv. Livet leves i beboernes egne boliger, i fællesområderne og uden for matriklen. Ledelsen på Byageren har sammen med beboere og beboernes familier sat fokus på de fælles stuer. Ønsket er at blive klogere på, hvordan beboere, familie og medarbejdere sammen kan skabe og bruge stuerne, så de er rammer for den gode hverdag. Spørgsmålet er, hvad der skal til?

Vi har valgt at invitere en etnolog inden for dørene og hjælpe os. Vi har givet hende frie hænder til at undersøge, hvad der egentlig sker i stuerne, hvordan bruger beboere, familier og medarbejdere stuen, og hvad kunne være anderledes? Sigrids etnologiske, systematiske blik udefra har givet os masser af stof til eftertanke og et godt udgangspunkt for at skabe forandringer sammen med beboere og familierne. Det glæder vi os til! Samtidig glæder vi os over at kunne dele Sigrids undersøgelse, som vi er sikre på kan give inspiration til forandringer flere steder.

Juni 2019, Jane Hald, Centerchef Byageren, Rudersdal Kommune

Indledning

Denne rapport er udarbejdet på baggrund af en kvalitativ undersøgelse af hverdagslivet i fællesstuerne på Plejecenter Byageren, gennemført i foråret 2019. Undersøgelsen er lavet ud fra et ønske om at optimere *Den gode hverdag* for beboere på Byageren, igennem en styrkelse af de muligheder fællesskabet rummer.

Fællesstuerne er den *rumlige* kerne i de bofællesskaber som plejecentret er udgjort af. Det er her beboerne træder ind, når de går ud af deres egen hoveddør. Det er her beboerne møder det menneskelige fællesskab, der er en vigtig del af deres hverdag. Og det er her de kan opsøge den omverden som de, i mange tilfælde, var afskåret fra, før de flyttede ind på plejecentret.

Plejecenter Byageren har i de senere år gennemgået en afinstitutionisering fra at være en plejeinstitution til at beboerne i dag har eget *hjem* i et boligfællesskab. Denne udvikling ændrer rollefordelingen imellem personale, beboere og deres familier.

Fællesstuerne har her en særlig rolle, fordi de på én gang er beboernes stue og personalets arbejdsplads. Fællesstuerne opleves derfor nemt som institutionsdomæne. En udfordring er at finde en måde hvorpå fællesstuerne inviterer til at beboere og deres familier indtager rummet for herigennem at styrke det sociale fællesskab, oplevelsen af hjemlighed og lysten til at tage ejerskab over fællesskabet.

Rapporten adresserer *hvilken* form for rum fællesstuen kan være, for at kunne imødekomme det særlige boligfællesskab som et plejecenter er i dag og for at understøtte beboerne, deres familier og personalet i at fremme dette fællesskab.

Ambitionen med undersøgelsen har været at belyse, hvad det er for aktiviteter og adfærd, der udfoldes i fællesstuerne, og hvordan dette spiller sammen med de ønsker, beboerne har til rummene. I stedet for at sætte som præmis, at der er behov for mere aktivitet, så har undersøgelsen villet adressere *hvilke former* for aktivitet der er meningsfulde for beboernes hverdag, og på hvilke måder det er både realistisk og hensigtsmæssigt at fællesstuerne understøtter dette. Undersøgelsen udgør derfor et *vidensgrundlag* der kan danne basis for en ny tilgang til udformningen af fællesstuerne og det fællesskab, der udleveres her.

Rapporten er inddelt i fire temaer. Hvert af disse temaer belyser en problemstilling som har betydning for beboere og deres familiemedlemmers oplevelse og brug af fællesstuerne.

Juni 2019, Sigrid Ditte Leilund, cand.mag. i Europæisk Etnologi

Fremgangsmåde

Undersøgelsen bygger på etnografisk feltarbejde udført på Plejecenter Byageren i perioden marts-maj 2019 af cand.mag. Sigrid Leilund. Det primære datagrundlag er 15 timers deltagende observation af beboere og personales adfærd i tre af plejecentrets fællesstuer. Observationerne er suppleret med almindelige samtaler med beboerne, deltagelse i hverdagsaktiviteter og samtaler med beboerne om deres brug af fællesstuerne. Herudover indgår tre kvalitative interviews, samt en mailkorrespondance, med beboeres familiemedlemmer. Alle navne i rapporten er anonymiseret.

Undersøgelsens hovedspørgsmål

- Hvordan bruger beboerne fællesstuen og hvilken rolle spiller fællesstuen i deres hverdag?
- Hvad efterspørger beboernes familier og hvilken rolle spiller fællesstuerne i det?
- Hvordan besøger familierne deres familiemedlem på Byageren og hvilke forhindringer er der for, at de bruger fællesstuerne?

Aktivitet som stedfortræder for tryghed

Tillid til en god hverdag

Interviewer: *Hvad er det, der gør, at du ved, at han har det godt?*

Familiemedlem: *Det er nok fordi jeg efterhånden kender dem så godt, både dem der arbejder om dagen og om aftenen, og mit forhold til dem, gør så, at jeg udleder, at det er nogle rare mennesker (griner), og at han bliver godt behandlet.*

Kvinden der siger dette, er kommet på Byageren igennem flere år. Hun har haft god tid til at lære rutinerne på stedet at kende og til at opbygge en god relation til personalet. Hun har tid til at besøge sin mand ofte, det betyder at hun selv bliver et kendt ansigt for personalet, og ved hvem der er både dagmedarbejdere og aftenmedarbejdere. Efter flere år har hun *nu* en oplevelse af at kende personalet godt, og det er med til at hun føler sig tryk ved at have sit familiemedlem boende her. Andre familier når ikke at have så nært et kendskab og kan ikke ved selvsyn konstatere hvorvidt deres beboer har en tilstrækkeligt god hverdag på plejecentret og om kvaliteten af den pleje han eller hun modtager, er god nok.

Familiernes oplevelser

Det er et kendt forhold fra undersøgelser af samarbejde mellem plejehjem og pårørende, at det kan være et kontrolltab at overlade en af sine kære til andres omsorg. Det kan lede til et behov for at finde afledte *tegn* på beboerens trivsel, som det her beskrives i en videnskabelig artikel:

Mor til Allan med omfattende funktionsnedsættelser, fortæller i et forskningsinterview om den usikkerhed, der er forbundet med at overlade sit voksne barn til professionelles omsorg. Allans mor "læser" mange tegn for at få kendskab til, hvordan hendes søn trives. Bl.a. vurderer hun kvaliteten af sønnens hverdag gennem den

måde, pædagogerne tager kontakt til hende på. Allan kan ikke selv fortælle om sin hverdag, derfor lægger hun vægt på, at pædagogerne på eget initiativ fortæller om episoder fra hverdagen, hvor hendes søn indgår”¹

Citatet viser, hvordan dét, som denne mor har brug for, for at have tillid til kvaliteten af den pleje hendes søn modtager, ikke er en faglig vurdering eller et detaljeret indblik i hverdagen, men en personlig relation til hende, hvori *hun* kan mærke, at personalet *holder af* hendes søn, og at han bliver set.

Dette understreger, hvordan *egne* oplevelser spiller en afgørende rolle i forhold til deres vurdering af kvaliteten af plejen og deres ønsker til hvad institutionen skal tilbyde. Det samme gør sig gældende for det familiemedlem, jeg citerede før, der har tillid til at hendes mand har det godt, fordi *hun* har en god kontakt til personalet.

Tilsvarende, kan en fyldt aktivitetskalender og oplevelsen af at møde friske ældre mennesker der hygger sig i fællesstuen understøtte indtrykket af en meningsfuld hverdag, fordi et højt aktivitetsniveau er vigtigt for den pårørendes *egen* forståelse af det gode liv. Og tilsvarende kan det modsatte være tilfældet: En tom fællesstue eller beboere der sidder og sover, kan opleves som tegn på at plejecentret *ikke* muliggør et meningsfuldt hverdagsliv for beboerne, fordi man ikke selv har en klar fornemmelse af hvordan dagene ser ud for ens familiemedlem.

Fokus på beboere og deres familiers behov

Når jeg fremhæver denne pointe, er det for at understrege betydningen af at tage hensyn til familiernes behov for at føle tillid til deres beboers trivsel på plejecentret.

Og hvorfor er dette vigtigt? Det er det fordi man risikerer at bytte rundt på *mål* og *midler*. Plejecentret kan bruge mange ressourcer på aktiviteter med symbolsk betydning, men hvis det reelle behov for *tillid* til plejen, ikke bliver tilfredsstillet, så vil fokus flytte sig til forhold, som det er utilfredsstillende for plejepersonalet at skulle bruge tid på og for institutionen at afsætte ressourcer til.

Dette peger på at relationen mellem personale og familiemedlemmer, har stor betydning for familiemedlemmernes oplevede kvalitet af plejecentret. Men nok så vigtigt, peger det også på vigtigheden af at familiemedlemmerne bliver bevidste om hvornår et ønske - om fx et højt aktivitetsniveau - er udtryk for *beboernes* reelle behov eller en spejling af familiemedlemmernes egne forestillinger om det gode liv. I det relationsarbejde, som personalet hver dag udfører i kontakten til pårørende, ligger altså også et potentiale for at skabe en tryghed der hjælper til at bevare fokus på beboernes behov: 1) I og med af en *forventningsafstemning* omkring den enkelte beboers aktivitetsniveau, og 2) *oplysning* om hvordan den pågældende beboer er set, hørt og forstået i de aktiviteter som vedkommende deltager i.

---

¹ Schwartz, Ida (2012): "Samarbejde med pårørende ud fra beboernes perspektiver", In: *Udvikling. Tidsskrift om udviklingshæmmede*.

Den stille aktivitet

Den stille aktivitet – observation af eftermiddag i fællesstuen

Efter frokost deler beboerne sig i to grupper: Dem der går på værelset for fx at sove eller bare være med sig selv, og dem der bliver i fællesstuen for at se fjernsyn. Hanne, en af dagmedarbejderne har valgt en film de ser i fællesskab. En gammel, dansk film med Ove Sprogøe m.fl.. Der sidder fire beboere. Nogle har kaffekopper og tallerkener med kage. Det ser hyggeligt, men også passivt, ud. Jeg har hele tiden det billede i baghovedet som afdelingsledelsen har plantet, nemlig af beboernes familier der ikke kan lide at komme ind i fællesstuerne til en inaktiv stemning, hvor beboerne sover i deres stole etc. Er det en situation som denne, de tænker på? Jeg går væk fra sofagruppen, for at sidde ved et bord og skrive i min notesbog. Hanne er gået væk for at hjælpe en beboer, men kommer tilbage og guider igen samtalen. Eva vil stadig gerne tale og Hanne forsøger at styre lydniveau og emner, så Eva kan holde sig nogenlunde fokuseret omkring filmen. Hanne taler meget konkret om de enkelte billeder på filmen, fx om en hest der løber eller en flot kjole, fremfor at tale om fx handlingsforløbet eller filmens kvalitet.

Hverdagsaktiviteter og begivenheder

Den situation, som jeg beskriver her, illustrerer noget jeg ofte observerede på Byageren: Den meget stilfærdige eller næsten usynlige aktivitet, hvor personalet gik ind og løftede en samtale eller en social situation, der ikke kunne fungere af sig selv. Det kunne være gennem samtaler om avisen, billeder på iPad'en, hjælp til at hente en veninde eller ved at vælge en film der talte til en bestemt beboergruppes interesser. Det var aktiviteter der talte til beboere, der måske ikke havde mange kræfter eller ressourcer, men som nød at mærke andre menneskers nærvær.

Det er en form for aktivitet der nemt kan blive usynlig: Det står ikke i en aktivitetskalender, det er ikke værd at fremhæve når man møder sønnen eller datteren på gangen, og for beboeren selv glider det måske i ét med hverdagen, selvom netop dét samvær er med til at give hverdagen indhold/form. Det er en hverdagsaktivitet, men det er ikke en *begivenhed* på linje med busture, fællessang eller fredagsbar.

Nærvær og socialt samvær

Af denne grund var en af mine overvejelser, om denne form for aktivitet netop var så subtil, at de familier, der gav udtryk for et ønske om mere aktivitet, overså værdien af det stille samvær? Det kan sagtens være tilfældet, at der i den samlede gruppe af familier er et ønske om langt flere planlagte aktiviteter, men for de familiemedlemmer jeg talte med, var der en påfaldende interesse for netop *den stille hverdagsaktivitet*.

*Der kunne godt gøres noget mere derude. Jeg taler ikke om peddigrør og tryk med kartofler og sådan noget. Gudfader bevares. Så fik vi sådan noget i julegave, ikk! (...)
Det er jo ikke fordi man skal lave en hel masse. Det er så lidt der skal til. "I aften er der film kl. 20!" (Familiemedlem)*

Som vedkommende her udtrykker det, så er den form for aktivitet han virkelig efterspørger på sin mors vegne, at der i det daglige bliver skabt mulighed for at beboerne kommer ud af deres lejligheder og sidder sammen, i stedet for at sidde alene. Det drejer sig med andre ord ikke om at beboerne skal *underholdes*, men om at give anledning til de situationer, hvor beboerne kommer i samspil med hinanden. Hans mor stemmer i med at sige:

Tit er det jo ikke noget der interesserer én særligt [den film eller aktivitet man samles om], men nu er man jo samlet og der er kaffe og kage... Det er nok til at give interesse. Ellers bliver man bare siddende og ser på sit eget fjernsyn. (Beboer)

For denne kvinde er det et gode, bare at være sammen med de andre beboere. Hun er tilbageholdende overfor selv at række ud og etablere kontakten. Men hvis der er andre at være sammen med i fællestuen, så har hun lyst til at deltage i fællesskabet. Sådant er det ikke alle beboere der har det, som jeg vil vende tilbage til under temaet *Det svære fælleskab*.

Personalets betydning for det sociale samvær

Der er nogle rigtig søde damer, [der er flinke til at] tale med hende (informantens mor). Hun har brug for at blive sat i gang. Men det kommer også an på, om der er noget personale omkring. For beboerne alene kan ikke udfylde den rolle... Og det kræver også at du sætter dig ned. Der er nogle barrierer, det kommer vi ikke udenom. De løber langt hurtigere. Og så er det nok det, der kommer i sidste ende... Medmindre man også tager en snak om, at det er vigtigt at være herinde og følge de beboere herind, der ikke kan selv. Eller sætter det ind i arbejdet, at det er altså i orden, at de sætter sig ned. Der behøver ikke vaskes tøj, fordi nu er der fem minutter. (Familiemedlem)

Som en beboers datter her beskriver det, så skal man ikke tage fejl af, at nok er det ikke en stor aktivitet beboerne og de pårørende efterspørger, men det er ikke desto mindre en aktivitet, som beboerne ikke selv *magter* at tage ansvaret for. Selvom der er lyst til hinandens selskab, så har de ikke selv ressourcerne til at skabe det sociale samvær: De kan have brug for at der er en *anledning*, fx eftermiddagskaffe, brug for at blive hentet på deres værelser og bragt sammen med netop de beboere, hvis selskab de nyder, eller brug for hjælp til at være i en samtale eller få sat en film på. Som den pårørende i citatet bemærker, så er denne form for aktivitet så subtil, at den netop også risikerer at blive usynlig for *personalet*, der ikke nødvendigvis har lagt det ind i deres arbejdsgange, at sætte sig ned og starte en samtale. Men det er dette faglige arbejde med relationer imellem beboerne, de, som familiemedlemmer, efterspørger.

En arbejdsplads og et hjem

Det sker jo også jævnligt at man kommer, og så sidder der to-tre medarbejdere og smøger den ude på terrassen. (Familiemedlem)

Der er en række "rum i rummet" i fællesstuerne. Der er: Spisebordene, køkkenet, sofagruppen og terrassen. På tværs af disse er der gangbaner, som især personalet eller besøgende bruger. Herudover er der mindre møbelgrupper: En reol, et par stole, en opslagstavle, et vitrineskab. Som hovedregel søgte beboerne ud i fællesstuen for at sætte sig ved spisebordet, hvor de kunne have udsyn over rummet, eller i sofagruppen for at se på Tv'et eller hvile.

Som citatet ovenfor også er eksempel på, oplevede jeg også situationer hvor personalet satte sig helt andre steder, end de steder hvor beboerne sad. I stedet for at sætte sig i sofaen for at drikke en kop kaffe, blev kaffen taget med ud på terrassen. Eller i stedet for at sætte sig med de beboere der allerede sad i sofagruppen, sætte sig ved et bord med en avis og lukke sig om sig selv. Tilsvarende havde det stor symbolsk betydning, når personalet satte sig i en gruppe med ansigt og krop vendt imod hinanden og ryggen vendt mod resten af rummet. På den måde trak personalet sig helt tydeligt fra den sociale arena, som beboerne var inviteret til at deltage i. De lavede deres eget "rum i rummet", eksklusivt for dem der har et *arbejdsfællesskab*.

Ofte er vi ikke opmærksomme på de måder hvorpå vi som mennesker, laver sociale markeringer. En anden måde jeg så det gjort, var i forskellen på, om personalet gik hen til hver enkelt beboer i fællesrummet og sagde: "Farvel". Måske endda med et klem, der bidrog til at fokusere opmærksomheden på den sociale handling. Eller om man gik direkte igennem rummet, og kun sagde farvel til sine kollegaer. Man siger farvel til mennesker man har været *sammen* med – og hvis man siger farvel til sine kollegaer og ikke beboerne, så signalerer man også, at man reelt ikke har været sammen. Selv når man har været i samme rum. Så er man i en vis forstand i forskellige "virtuelle" rum, selvom de er fysisk sammenfaldende – hhv. en arbejdsplads og et hjem.

Jeg oplevede mange gange, at min blotte tilstedeværelse i fællesstuen, var anledning til at der kom et par beboere ud, der skulle se hvad der skete. Som et familiemedlem fremhævede, så ser man ofte beboerne åbne døren, måske endda gå en lille tur omkring i stuen, for at se om der "skete noget", for så at vende tilbage til sin egen lejlighed, når der ikke viste sig at være et fællesskab man kunne slutte sig til. Når man ubevidst kommer til at lave et eksklusivt "rum i rummet", så forspilder man derved også muligheden for at bruge personalets tilstedeværelse til at "invitere" beboerne ud til den lille sociale aktivitet.

Det svære fællesskab

Når de sociale regler ikke virker – observation af film i tv-stuen

Det er eftermiddag og en gruppe beboere er samlet foran Tv'et. Jeg går hen til gruppen og sætter mig ved siden af Gerda. Hun vil meget gerne have at jeg sidder ved siden af hende. Gerda er meget dement – og vil meget gerne tale. Hun taler i øst og vest om rejser til Amerika, et sommerhus, sin mor og sin (gamle) have. Det er generende for de andre der gerne vil se filmen. Mogens bliver irriteret og tysser på hende, men siger ikke noget direkte. Agnes er også synligt

irriteret. Jeg har svært ved at finde ud af hvordan jeg skal håndtere situationen. Gerda har helt tydeligt ingen fornemmelse for, hvad der er socialt "passende" og jeg bliver blufærdig over at skulle afbryde hende eller sætte grænser for hendes snak. Jeg synes at det er svært at være i en situation, hvor jeg gerne vil anerkende hende som ligeværdigt og voksent menneske, når hun tydeligvis ikke "spiller" efter de samme regler som jeg (og andre), og dermed ikke anerkender mine og deres grænser. Hvordan skal jeg etablere en form for gensidig respekt, der svarer til denne situation?

Det får mig til at tænke over hvor vanskelige vilkår der er for fællesstuenes aktiviteter. Det er mennesker med meget forskellige behov og forudsætninger, der skal kunne enes og på en eller anden måde også skal kunne tage hensyn til hinanden. Det understreger den store forskel til fx kollegiekøkkener og andre sociale fællesrum. Her er der netop tale om mennesker der er meget lige: Samme alder, beslægtede uddannelser, samme sted i livet etc. Her i fællesstuen er de gængse regler "opløst" og alle de deltagende kommer med næsten helt forskellige sæt af regler og grænser. Yderpolerne for hvad der er hhv. acceptabelt og generende ligger meget længere fra hinanden end i andre sociale sammenhænge, og det stiller meget store krav til det at være i et fællesskab eller bare at være på besøg i det.

De menneskelige vilkår for fællesskabet

Den problematik jeg beskriver her så jeg udspille sig i mange forskellige situationer og mange forskellige steder. Min egen blufærdighed blev mindre i takt med, at jeg så hvordan personalet håndterede det, men den dårlige stemning var umulig at overse. Lige fra de beboere der omtalte fællesstuen meget negativt fordi "man ikke kunne være derude", beskrev det som et "fængsel", til vrede kommentarer eller tilråb fra beboere a la "Hold nu kæft, Olga!", fordi de var trætte af at skulle forholde sig til fx spørgsmål og afbrydelser.

Udfordringen er, at det fællesskab man etablerer på et plejecenter som Byageren, består af mennesker der har mange, og ofte forskellige, udfordringer. Nogle er fysisk handicappede og kan kun komme omkring ved hjælp fra plejepersonalet, nogle kan ikke tale, andre ikke høre, andre igen har psykiske eller kognitive udfordringer – og langt de fleste er trætte, og bruger mange kræfter på bare at deltage i hverdagens rutiner.

Alle disse beboere har forskellige behov og forudsætninger, når de går ud af deres lejligheder og ind i fællesstuen. Herude skal de ikke alene overskue måske at have det dårligt – de skal også konfronteres med andre mennesker, der fjerner al den "smørelse" som vores almindelige sociale regler plejer at hjælpe os med: Respekt for privatliv, hensyn til personligt rum, høflighed, samtalekunst etc. Det sætter nogle ganske særlige vilkår for det *fællesskab* som man ønsker at fremme/skabe bedre betingelser for på Byageren.

Det er følsomt at konstatere, at en væsentlig forhindring for at fællesstuen kan være en hyggelig, attraktiv arena for socialt samvær, ikke nødvendigvis er et institutionspræget møblement eller manglende hyggebelysning, men i stedet de mennesker man bor sammen med. Men det er omvendt heller ikke en hjælp at forsøge at reparere på fællesstuenes udfordringer med sofapuder og levende lys, hvis udfordringen er en helt anden.

Forskellige behov – forskellige fællesskaber

Fællesskabets karakter har en stor betydning for *hvilke former* for aktivitet og samvær fællesstuerne kan danne ramme om. Det stiller også spørgsmål ved, hvorvidt *mere liv* og *mere ophold* i fællestuerne er et ubetinget gode. En del af de beboere jeg talte med som led i undersøgelsen, gav udtryk for, at de foretrak at trække sig tilbage til deres lejligheder udenfor måltiderne, netop fordi det at indgå i fællesskabet – på det samlede fællesskabs præmisser – var en for stor udfordring. Andre *nød* at være i fællesstuen, og kom selv på banen, når der var lidt liv i stuen. Og andre igen opsøgte kun fællesskabet på opfordring til faste aktiviteter.

Beboerne har med andre ord helt naturligt forskellige behov, forudsætninger og interesser.

At få nogle aktiviteter derind, det tænker jeg faktisk godt kan være lidt op ad bakke. For på en eller anden måde skal man finde et fællesskab i de aktiviteter der er og man skal synes det er... Det kan godt være at man kan lide aktiviteten, men man skal også kunne lide dem, der deltager i aktiviteten. (Familiemedlem)

Hvis man har en ambition om, at de beboere der *kan*, i højere grad skal have mulighed for at have glæde af hinandens selskab, kan det være uhensigtsmæssigt at tage udgangspunkt i det *samlede* fællesskab, fordi dette ganske enkelt byder på for store udfordringer. Mindre grupper af beboere der deler forudsætninger og interesser, vil måske være i stand til selv at skabe de sociale interaktioner eller det stille aktivitetsniveau, plejecentret og de pårørende ønsker at understøtte.

Kan de familierne *magte* fællesskabets udfordringer?

For et par uger siden fik vi som pårørende et vink med en vognstang om at vi skulle være mere i fællesrummet. Men hvorfor det? For at tale med alle de andre beboere? Min mor er meget svær at kommunikere med og vi taler oftest om helt private familieting, som vi ikke er interesserede i at dele med andre. Det er i forvejen meget svært at høre hvad hun siger, og det vil kun blive vanskeligere hvis vi sad i fællesstuen. Vi kommer og besøger vores mor i hendes lejlighed, hvor vi kan være private. (Familiemedlem)

Et familiemedlem forklarede mig hvordan hun *nu*, efter flere år, magtede at forholde sig til de andre beboere og deres familiemedlemmer. Det første lange stykke tid havde hun slet ikke overskuddet til andet end at håndtere sin egen og sin ægtefælles situation. Det var slet ikke relevant for hende at skulle begynde at tage *flere* opgaver på sig i form af at bygge relationer til *andre* beboere. Der var nogle helt grundlæggende behov for hendes egen og hendes ægtefælles trivsel der kom først. Det er denne pointe familiemedlemmet i citatet også udtrykker.

Som besøgende og pårørende har man ofte mange andre forpligtelser. Derfor bliver besøget på Byageren gerne til et *privat* besøg. Ligesom man har besøgt sit familiemedlem tidligere. Man

kommer ikke på besøg på *plejecentret*, men hos sin far, søster eller mand. Og i den situation er det primære hensyn at tilfredsstille det behov man gensidigt har for at være *sammen*. Man deler en intimitet i kraft af sit familiebånd og man har lyst til at være nærværende overfor hinanden.

Familiemedlem: *Det kan godt være svært at få sådan en stue her til at være hjemlig, fordi der sidder nogle andre mennesker med nogle udfordringer, som man også skal forholde sig til.*

Interviewer: *Er det en udfordring for beboerne eller for dig som pårørende?*

Familiemedlem: *Jeg tror det er begge dele. Hvis vi sidder her og snakker – os to – så kommer der en dement herre eller dame og begynder gerne at ville være med i vores samtale på vedkommendes præmisser. Hvor vi sidder og kan have svært ved, at rumme det sted hvor personen er. Personen spørger i øst og vest og til sidst taber vi tråden og så kan det være svært at blive siddende i længere tid, end vi ellers ville have gjort. Det er en evig udfordring, som jeg ikke tror at man kan lave om på, for det er trods alt beboernes stue. Jeg har oplevet at når der sidder nogle herude som er "friske", så skaber det bedre liv, end hvis der sidder nogle der har udfordringer.*

Som familiemedlemmet her tydeligt udtrykker det, så kan fællesstuen ikke danne ramme om den type samvær man har i beboernes private lejligheder. Fællesstuen er netop *ikke* en stue, fordi det ikke er et beskyttet rum, hvor man kan slappe af, være privat, sænke paraderne – eller bare føre en samtale. Det er i kraft af beboersammensætningen, et rum hvor man er nødt til at have overskud, være klar til at tackle vanskelige og følsomme situationer, og hvor man som besøgende bliver udfordret af ikke at være uddannet til at forstå og håndtere beboernes adfærd. Det at besøge sit familiemedlem i fællesstuen er med andre ord et besøg, der for de fleste familiemedlemmer ikke ville kunne erstatte det *private* besøg, og som ville være en opgave der skulle lægges til de forpligtigelser familierne i forvejen har.

Som familiemedlemmet i citatet stiller spørgsmål til, så er det værd at overveje om det over én kam, giver mening at opfordre familiemedlemmer til at bruge fællesstuerne. Man kan i stedet lægge op til en overvejelse for de enkelte familiemedlemmer, hvad *deres* familiemedlem har brug for i form af aktivitet og samvær i fællesstuerne, og indrette sine besøg derefter. Måske understøtter man sit familiemedlems trivsel og gode hverdag på Byageren bedre ved, fra tid til anden, at drikke kaffen i fællesstuen eller banke på døren hos de beboere hvis selskab vedkommende nyder?

Dagligstue eller fortovscafé: Hvilken slags rum er fællesstuerne?

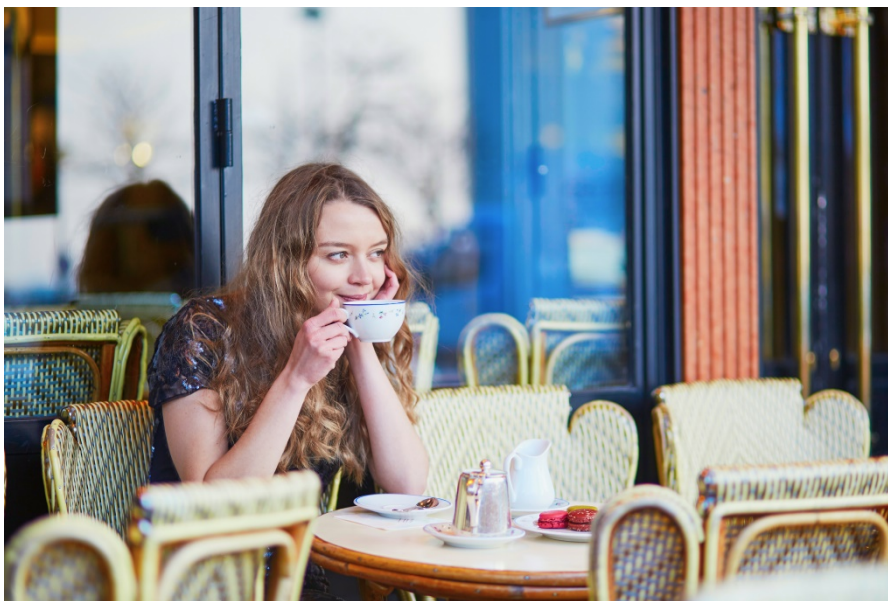

Hverdagens teater - observation af optakt til frokosten

Der er en lille halv time til frokosten vil blive serveret, og der sidder nogle damer i fællesstuen. Én ser tv, en anden sidder ved det store lange bord, i sin kørestol. Køkkendamen er ved at lave mad

og der dufter af dagens menu: Kogte pølser og kartoffelsalat. Personalet har forskellige opgaver inde hos beboerne, og går til og fra. Stille og roligt bliver flere beboere hjulpet hen til spisebordet. Jeg undrer mig over, hvordan de bliver placeret ved det lange bord: De første beboere bliver sat i hver sin ende. Så kommer flere beboere til. De bliver sat på samme side af bordet, så de til sidst sidder på én lang række. Jeg undrer mig over, hvorfor de bliver placeret sådan. Her er en oplagt situation, hvor personalet er til stede til at sætte scenen for samtaler eller interaktion imellem beboerne – hvorfor hjælper de så ikke beboerne til at sidde i mindre, intime grupper, hvor de kan se på hinanden og tale sammen?

Det er først da jeg rejser mig op, at jeg kan se meningen med det hele. Alle beboerne sidder på række, og holder øje med det *leben*, der er i køkkenet. Køkkendamen der er i fuldt sving, og personalet der laver bakker med mad, og bringer det til de beboere, der skal spise i deres lejligheder. Det lange spisebord, som jeg flere gange har tænkt, var upersonligt, og bestemt ikke et møbel *jeg* ville sætte i en spisestue, hvor jeg skulle *hygge mig* over middagsbordet, giver nu fuldkommen mening. Her kan beboerne sidde ved siden af hinanden og have det bedst mulige overblik over rummets aktiviteter. De sidder *ikke* ved bordet for at indgå i samtaler med hinanden, men for at observere og mærke det *liv* der er i fællesstuen.

En bedre metafor for fællesstuen

De metaforer, vi bruger til at beskrive ting omkring os, er styrende for, hvordan vi oplever vores omgivelser. Derfor har de betegnelser personalet, familiemedlemmerne og beboerne tænker med, stor betydning for hvordan man oplever og bruger fællesstuerne på et plejecenter som Byageren.

Hvis man fx forestiller sig, at fællesstuerne på Byageren skal fungere som *dagligstuer*, så anlægger det en forventning om hvilke typer af aktiviteter, møbler og stemninger, der skal være i rummet. Det skal være hyggeligt og intimt, møblerne skal være bløde, der skal være nips og belysningen skal gerne være dæmpet, så man kommer til at slappe af. Det er vigtigt, for her i en dagligstue, laver vi

ting, der er rolige og afslappende, som fx at sludre, drikke kaffe, se tv, spille spil eller strikke. Men skuffelsen står lige for, hvis det er denne forventning, man har til fællesstuerne på Byageren. Som jeg gav eksempel på i forrige afsnit, så er bare dét, at man ikke kan være privat eller slappe af, et helt tydeligt "kontraktbrud" med dagligstuen. I stedet for at være på sine enemærker, er man i et offentligt rum, hvor man skal være forberedt på at håndtere andre menneskers adfærd og forstyrrelser.

Der findes mange associationer til "fællesrum" – kollegiekøkkener, klubber, caféer mm. - og det kan være afgørende at finde dén metafor, der kan give et brugbart "manuskript" for, hvordan man skal opføre sig i netop *dette* sociale rum. Og tilsvarende en skabelon for hvordan rummet kan indrettes, for at understøtte adfærden. Når vi går på fx café ved vi hvordan vi skal opføre os, fordi der er nogle helt klare spilleregler. De spilleregler mangler de fleste af os kendskab til når det kommer til den gråzone som fællesstuerne er. De har ikke privatlivets intimitet, men heller ikke det offentlige rums klare sociale regler (jf. forrige afsnit).

En nemt tilgængelig omverden

Når en borger flytter på plejehjem, går der som regel et langt sygdomsforløb forud for visiteringen til plejehjemmet. I denne periode har borgeren måske været begrænset i sin evne til at komme omkring, og til selv at opsøge de aktiviteter og fællesskaber der er vigtige for borgerens livskvalitet. Plejecentret har en unik mulighed for at facilitere den omverden beboerne opsøgte – og på et tidspunkt blev afskåret fra – før de flyttede på plejehjem. Før kunne der være trapper, elevatorer, veje, vejr og alt muligt andet det var en barriere for at være "ude" – nu skal de (med visse forbehold) bare ud ad døren. Så hvad er det for en omverden det er meningsfuldt at genskabe på plejecentret? Og hvilken rolle kan fællesstuerne spille i dette?

Mange steder indretter man fællesrum ud fra en idealisering af det velfungerende kollegiekøkken: Hvor man hænger ud, taler med de andre, laver mad og et i et aktivt fællesskab. Det er klart at forudsætninger for dette ikke er til stede på Byageren, dels pga. af beboernes ressourcer og dels pga. dobbeltheden af hjem for beboerne og arbejdsplads for personalet. Men kunne andre metaforer – fx "klubben", værtshuset eller fortovscaféen være mere rammende?

Livet på gågaden

Jeg tror at han er i den stue for at få noget kontakt og opleve, at der andre omkring ham. Der er nogle andre, der snakker om noget, eller går rundt og pusler med noget. Og det har han brug for, fordi han ikke selv kan kommunikere. (Familiemedlem)

Det, som familiemedlemmet siger her, understreger min fortælling om spisebordet. Beboeren her sidder i kørestol, og kan hverken tale eller spise selv. Mange af de aktiviteter som vi normalt forbinder med at være sociale, har han meget vanskeligt ved at tage del i. Han kan ikke "hyggesnakke" med de andre beboere, og han deltager heller ikke i måltiderne. Men han nyder – ifølge hans hustru – at *være*, hvor der er andre mennesker, og hvor der er lidt liv. Ligesom

beboerne, der sad på rad og række og studerede personalets aktiviteter i køkkenet, er det sociale behov i fællesstuerne bedst opfyldt, ved at han bare *mærker* livet omkring sig.

I dette lys kan fortovscaféen være et rammende billede på det liv, som fællesstuen kan tilbyde beboerne. Ligesom på en café, kommer beboerne ud for at se hvad der sker på gaden. På den klassiske parisiske fortovscafé, står bordene karakteristisk placeret på rækker. Næsten som stole i et teater. Man sidder ikke rundt om bordet for at lave et lille, intimt samtalerum. Man sidder og observerer livet på gaden. Det er det hverdagens teater der udspiller sig foran én. Det er et offentligt rum, men alligevel et trygt rum. Her er det helt i orden at sidde for sig selv. Man er alene, men man er ikke ensom. I det lys er personalets hverdagsaktiviteter et gode, der bidrager til det *leben*, man kommer ud for at suge til sig:

Jeg tror, at det er rigtig godt, at der er et køkken derude, hvor der hele tiden er nogen der går rundt. At der er en slags uro derude. Et eller andet liv, der passerer forbi. Det er for ham... godt. Og så, når han sidder derude, at dem der går forbi de siger: "Hej!" og "Hvordan går det?" Chit chat. Han er nok i virkeligheden ligeglad med hvordan der ser ud, derude. Men han har brug for det [andet], synes jeg. (Familiemedlem)

Mange gange observerede jeg, at den kontakt beboerne tog initiativ til, var den uforpligtende *small talk*. Som regel et lille kompliment til de kvindelige personalers påklædning eller en skæv kommentar til den aktivitet der foregik lige omkring. Det resulterede i et smil, et lille klem og en lille ordveksling. Det stille aktivitetsniveau og forbigående i "gadebilledet" gav her et konkret anslag til kontakt. I stedet for at skulle overskue en dyb eller langvarig samtale, var der ikke krav til andet end at kunne forholde sig til det helt konkrete.

Arbejdsgange og cafébesøg

Min mor flyttede ind da Byageren åbnede og dengang fik vi at vide at personalet slet ikke skulle benytte kontorer. På et tidspunkt stod der også en computer i fællesstuen, som kunne bruges af alle. Men alt for ofte sidder personalet for sig selv uden kontakt til beboerne. Mit indtryk er at personalet kun har beboerkontakt om morgenen, når de skal op og til måltiderne. Beboerne er gamle og tager ikke selv initiativ til at tale med hinanden og det må være det faste personale, som gør det. Jeg er klar over at der er en stram personalenormering, men der ville komme meget mere liv i fællesstuen, hvis møderne blev holdt her – måske med inddragelse af de beboere som er tilstede. (Familiemedlem)

Med en fortovscafé som metafor for livet i fællesstuen, kommer personalets arbejdsgange til at have en helt anderledes konstruktiv funktion. Det er en del af det liv der leves på gågaden. Og som familiemedlemmet i citatet udtrykker det, så kan det have stor værdi, at personalet lægger nogle af deres faste aktiviteter ud i fællesstuen, i stedet for at trække det ind i "kulisserne". Selvom beboerne ikke kan deltage i møder eller i at folde vasketøj sammen etc., så giver de små

dagligdags begivenheder et fælles tredje: Noget som giver anledning til en lille samtale og en manifestation af fællesskab.

For familiemedlemmerne vil det også være gavnligt at have en opmærksomhed på, at *de* kan bidrage til fællesskabet ved bare at flytte enkelte aktiviteter ud i fællesstuerne. Målet behøver ikke at være at erstatte de private besøg i beboernes lejligheder. Man kan også bidrage til *leben*, ved at lave kaffen i det fælles køkken, i stedet for den private lejlighed, ved at have legetøj til besøgende børn centralt i fællesstuen eller ved at sige "Hej" og hilse på, når man går igennem fællesstuen.

På baggrund af de foregående pointer, kan det, med andre ord, være relevant at gentænke fællesstuen som et rum, hvor vi er *vant* til at blive forstyrret, og hvor vi føler os klar til at håndtere forstyrrende adfærd. Hvor der er nogle møbler og funktioner, der stimulerer til mere hverdagsaktivitet. Det handler også om hvordan man kan lære familiemedlemmer at være både private og offentlige i fællesstuerne, som man er på en café, så det bliver mere overkommeligt at "fylde liv" i fællesstuerne?

Eftertanke: Hvad vil det sige at være familiemedlem?

Det har været et udgangspunkt for denne undersøgelse, at rollefordelingen imellem *plejecenter* og *familiemedlemmer* er under forandring. Byageren har ændret status fra at være en plejehjem til at være et boligfællesskab med egne lejligheder. En konsekvens af dette er, at bl.a. de fysiske rammer og beboernes familiemedlemmer må tænkes på nye måder. Som *lejere* på Byageren er det reelt beboerne, der har råderummet over fællesarealerne. I modsætning til at blive opfattet som institutionsdomæne, hvor man som beboer og familiemedlem helst ikke skal forstyrre personalets arbejdsgange, er fællesrummet ideelt set beboernes og familiernes eget rum. Og i stedet for at føle sig som besøgende på personalets domæne, skulle familiemedlemmerne gerne have myndighed til tage medansvar for deres familiemedlems sociale liv i eget hjem.

Problemet er, at der ikke foreligger anvisninger på, *hvordan* man er familie på dén måde, som det forventes i en ny, mindre institutionaliseret kontekst. Det er ikke givet nogle steder, at man som søn eller datter for et menneske på plejehjem, har et socialt ansvar, der kunne minde om småbørnsforældre, der arrangerer legegrupper etc.. Som jeg har illustreret flere gange i rapporten, så fortsætter de pårørende med at besøge deres familiemedlem som de gjorde før – når de ikke har lært andet. Skal den adfærd ændres, er der, med andre ord, brug for at arbejde med, *hvad* rollen som *familiemedlem*, i dag, skal indebære. Denne undersøgelse kan være et første skridt i den retning.

Rollen som familiemedlem

En ny social "kontrakt" kræver en afklaring og eksplicitering af roller. Det kræver også respekt for den omstilling parterne skal igennem. Der er med andre ord brug for at arbejde med at formulere de nye roller, som familiemedlemmer og personale fremover skal have. Det kan være at man skal

hente inspiration fra andre institutionelle kontekster, hvor de egentlige hovedpersoner, her beboerne, ikke er i stand til, at tage ansvar for egen trivsel, men har brug for at deres familiemedlemmer er et aktivt mellemlid mellem institutionen og beboeren, som fx daginstitutioner. Som et familiemedlem her efterspørger, så kunne en tydelig rolle og ekspliciterede opgaver også følges op med "familiemøder" ligesom i daginstitutioner, hvor *samarbejdet* imellem familier og plejecenter er på dagsordenen.

Men så skal der være nogen der tager initiativ til det. For det kan man ikke forlange af pårørende, som har rigtig meget andet at gøre – børnebørn og børn og arbejde og alt muligt. Men det kan være ligesom i en børneinstitution, at man bringer op til de møder der er med de pårørende og så siger: "Vi har det problem, kan I hjælpe med det?"
(Familiemedlem #3)

På tværs af det lille udsnit af familiemedlemmer jeg talte med, var der en åbenhed overfor at tage mere ansvar på sig. Men det var under forudsætning af, at der var en mere *eksplicit* "opgavefordeling" og et klart opdrag fra plejecentrets side. *Hvordan* rollefordelingen skal være og *hvordan* den løbende "oplæring" til at løfte rollen som familiemedlem skal foregå, er op til det videre arbejde imellem Byagerens beboere, familiemedlemmer og personale.

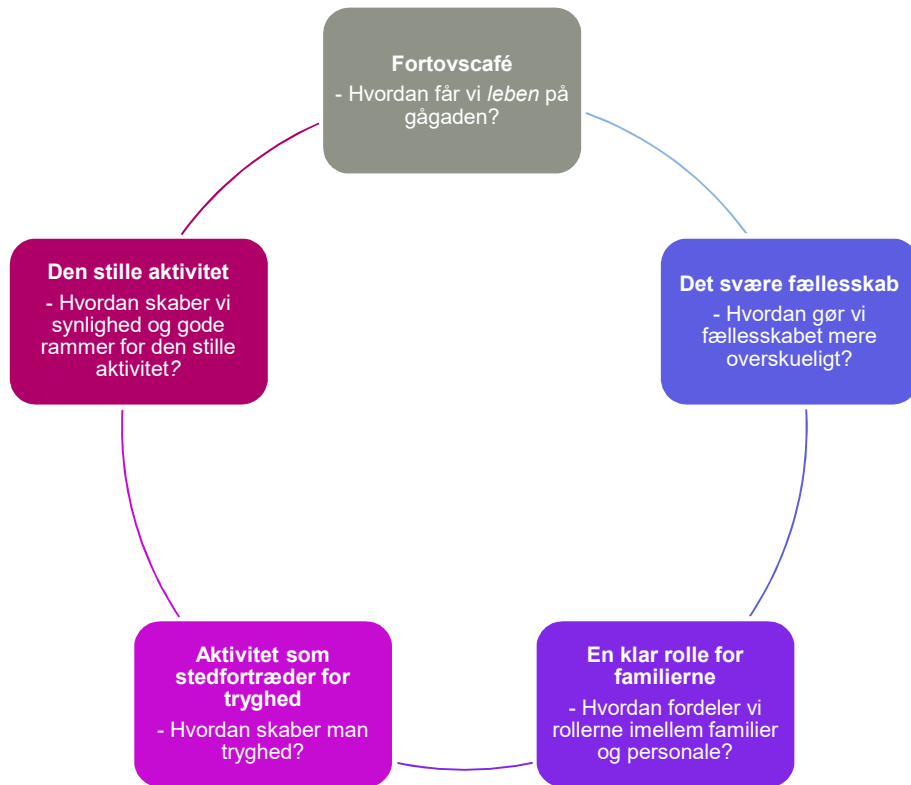

Afslutning og arbejdsspørgsmål

Igennem fire temaer har jeg illustreret en række problematikker, som min undersøgelse af fællesstuerne på Byageren giver anledning til at arbejde videre med. Undersøgelsen og rapportens konklusioner er med andre ord *ikke* tænkt som et bud på, hvordan Byageren skal indrettes og ændres rumligt og socialt, men er i stedet skrevet som et oplæg til at parterne - beboere, personale og familiemedlemmer – *selv* kan formulere de tiltag, der er meningsfulde og realiserbare løsninger på de problemstillinger, jeg her har beskrevet. Til det formål har jeg opsummeret undersøgelsens konklusioner i fem arbejdsspørgsmål der sammen med rapporten kan danne udgangspunkt for en videre drøftelse på Byageren. God arbejdslyst!

**RUDERSDAL
KOMMUNE**

Stationsvej 36
3460 Birkerød

Åbningstid
Mandag-onsdag kl. 10-15
Torsdag kl. 10-17
Fredag kl. 10-13